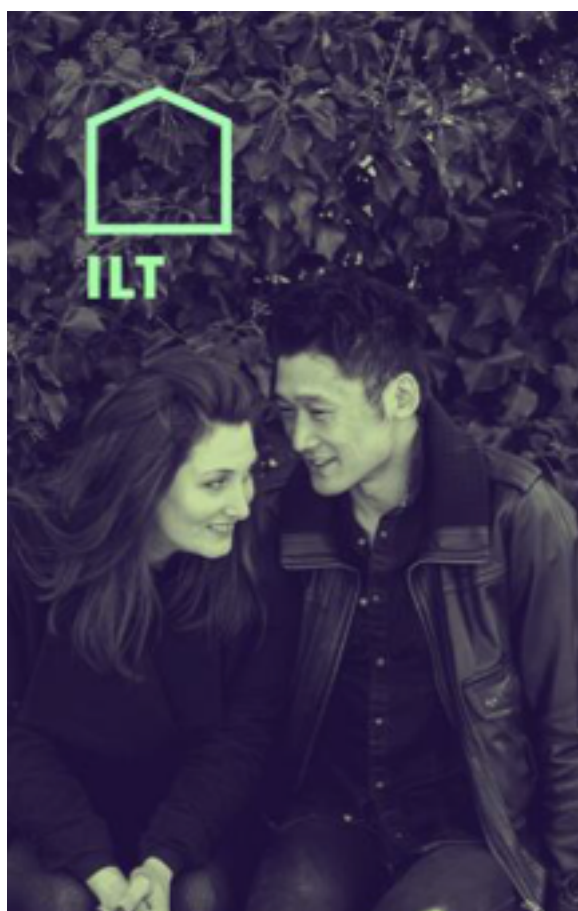

ENGELSK EFTERÅR

Ryk undervisningen i teatret for bare 40 kr. pr. billet, når Husets Teater blænder op for to nye stykker af tidens bedste britiske dramatikere

ILT

Af Duncan Macmillan

"Fuck genbrug, fuck el-biler, fuck energibesparende fucking el-pærer! Medmindre uddannede, omsorgsfulde mennesker som os holder op med at lave børn, så er verden totalt fucking fucked"

Et yngre par diskuterer, om de skal have et barn eller ej. Det er ikke let! Hvis de tænker for meget, kommer det aldrig til at ske, og hvis de ikke tænker sig godt om, kunne det ende katastrofalt. I hæsblæsende tempo veksler gnistrende dialog og afvæbnende humor

Med: Tilde Maja Fredriksen og Thomas Hwan

Instruktion: Christoffer Berdal

Spilleperiode: 13. september - 11. oktober 2014 på Husets Teater. Man-fre kl. 20.00 og lørdag kl. 17.00.

Billetpriser: KUN 40 kr. v/ min. 6 unge under 25 år. Normalpris: 130-190 kr. eller 60-120 kr. for unge.

Billetbestilling: Køb og print billetterne selv på www.teaterbilletter.dk eller kontakt Husets Teaters billetkontor på anette@husetsteater.dk eller tlf. 33 25 13 76 (man-fre kl. 14-18).

Yderligere information: Kontakt venligst teatersekretær Pernille Kragh, pernille@husetsteater.dk eller 33 25 13 76.

med en rørende indsigt i livets allervigtigste spørgsmål. Men hvad går først i stykker - planeten eller parforholdet?

ILT, som har originaltitlen LUNGS, har allerede vakt begejstring i både England og USA, hvor stykket har haft rullende verdenspremiere på Studio Theatre i Washington samt på Plaines Plough, London og Sheffield Theatre (2011). LUNGS har været nomineret til Outstanding New Play ved Helen Hayes Awards i USA, til Best New Play ved UK Theatre Awards og har vundet Best New Play under Off West End Awards. Nu indtager ILT Husets Teater med **Tilde Maja Fredriksen** og **Thomas Hwan** i de to roller, iscenesat af en af dansk teaters mest anerkendte instruktører **Christoffer Bernald**.

Med: Iben Dorner og Thomas Levin

Instruktion: Ramin Gray

Scenografi: Edward Lloyd Pierce

Spilleperiode: 18. oktober - 15. november 2014 på Husets Teater. Man-fre kl. 20.00 og lørdag kl. 17.00.

Billetpriser: KUN 40 kr. v/ min. 6 unge under 25 år. Normalpris: 130-190 kr. eller 60-120 kr. for unge.

Billetbestilling: Køb og print billetterne selv på www.teaterbilletter.dk eller kontakt Husets Teaters billetkontor på anette@husetsteater.dk eller tlf. 33 25 13 76 (man-fre kl.14-18).

Yderligere information: Kontakt venligt teatersekretær Pernille Kragh, pernille@husetsteater.dk eller 33 25 13 76.

KONSTELLATIONER

Af Nick Payne

"Hvis man kunne slikke spidsen af sine albuer ville der være en risiko for, at man ville leve evigt. Så hvis alle kunne det, hvis alle rent faktisk kunne slikke spidsen af deres albuer, ville der opstå kaos. For man kan jo ikke bare blive ved med at leve og leve og leve"

Det moderne parforholds mønstre og konstellationer bliver endevendt i en række skæbnesvangre møder mellem en biavler og en astrofysiker. De bliver forelskede, de har sex, de skilles og de mødes igen – og igen og igen og igen. Eller også gør de ikke? Med spidende elegance og legende virtuositet krydsklipper dette stykke sig gennem en rørende fortælling om liv, død og kærlighed.

KONSTELLATIONER havde under originaltitlen CONSTELLATIONS premiere på Royal Court Theatre i januar 2013, og allerede i november 2013 blev stykket genopsat på baggrund af efterspørgslen på Duke of York Theatre og modtog kort derefter Evening Standard Theatre Award for Best Play. KONSTELLATIONER er en co-produktion mellem Aarhus Teater og Husets Teater. Instruktør og kunstnerisk leder af Actors Touring Company **Ramin Gray** har instrueret **Iben Dörner** og **Thomas Levin** i den danske iscenesættelse af det prisvindende stykke.

Undervisningsmateriale

Af cand. mag. i Teater- og Performancestudier, Pernille Kragh

Formålet med dette undervisningsmateriale er at give inspiration til, hvordan ILT og KONSTELLATIONER kan anvendes af undervisere på studieforberevende uddannelser, som ønsker at kombinere undervisningen med en scenekunstnerisk oplevelse.

Som underviser kan man med fordel bruge begge forestillinger i undervisningen, men det er ikke nødvendigt for at benytte undervisningsmaterialet, som sagtens kan knyttes udelukkende til ILT eller KONSTELLATIONER.

Undervisningsmaterialet er inddelt i tre kapitler, som hver tilbyder en tematisk vinkel på forestillingerne og som følges op af forslag til arbejdsopgaver, spørgsmål til diskussion i plenum og supplerende litteratur:

1. Britisk dramatik i det nye årtusinde (især velegnet til engelsk, dansk og drama)
2. Lille væsen – store verden (især velegnet til filosofi og samfundsfag)
3. Det største tab (især velegnet til psykologi)

Der er desuden mulighed for at arrangere en åben prøve, en introduktion, en artist talk eller lignende efter aftale med Husets Teater. Uddrag af manuskriptet kan også fremsendes på dansk og engelsk. For yderligere information kontakt venligst Pernille Kragh på pernille@husetsteater.dk / 33251376.

Kapitel 1: Britisk dramatik i det nye årtusinde

Der er flere lighedspunkter mellem stykkerne ILT og KONSTELLATIONER. De er begge skrevet af unge, succesrige, engelske dramatikere. De er det, man på engelsk kalder for en two-hander, altså et stykke for to skuespillere. Begge er forfattet i 2010'erne, er blevet rost til skyerne i pressen og er blevet eksporteret til udlandet, også med stor succes. De handler begge om unge par, som i mødet med hinanden oplever både kærlighed og sorg. Og så leger de begge med rammerne for dramatikens fortællekunst – de udfordrer dramaturgien.

dramaturgi [*dramatur'gi*] subst. -en

1. reglerne for hvordan et skuespil el. en film opbygges og fremføres, og studiet heraf.

dra/ma/tur+i <= græsk *dramaturgia*
'skuespilkomposition' <= *dráma*
(genetiv *drámatos*) + -urgia besl. m.
érgon 'arbejde' (jf. *erg*)

Politikens Nudansk Ordbog 2001, 2. udgave.

Dramaturgi har at gøre med opbygningen af et stykke. Det handler om, *hvordan* et skuespil virker. Der er mange forskellige teoretikere, som har opstillet modeller over, hvordan man kan bygge et skuespil op. Den mest alment kendte er Hollywoodmodellen, som har fået sit navn, fordi den er en slags støbeform for de fleste Hollywood film.

Indenfor teatret har skuespillet set meget forskelligt ud gennem tiderne, og et skuespils dramaturgi afspejler ofte sin samtids debatter og værdier. Især i det 19. og 20. århundrede har man set en dramaturgisk eksplosion, hvor dramatikere over hele Europa har sprængt rammerne for dramaet, vendt det på hovedet, på vrangen og tilbage igen. Nedenfor kommer et uddrag fra hhv. KONSTELLATIONER og ILT, som illustrerer, hvordan man kan lege med skuespillets opbygning.

KONSTELLATIONER

Marianne: Ved du hvorfor det er umuligt at slikke spidsen af sine albuer? Fordi de rummer nøglen til evigt liv, og hvis man kunne slikke på dem, ville man måske kunne leve evigt. Men hvis alle gjorde det, hvis alle rent faktisk kunne slikke spidsen af deres albuer, ville der opstå kaos. For man kan ikke bare blive ved med at leve og leve og leve.

Roland: Jeg. Jeg er i et fast forhold. Så. Ja.

Marianne: Ved du hvorfor det er umuligt at slikke spidsen af sine albuer? Fordi de rummer nøglen til evigt liv, og hvis man kunne slikke på dem, ville man måske kunne leve evigt. Men hvis alle gjorde det, hvis alle rent faktisk kunne slikke spidsen af deres albuer, ville der opstå kaos. For man kan ikke bare blive ved med at leve og leve og leve.

Roland: Jeg. Jeg er lige kommet ud af et virkelig seriøst forhold. Så. Ja.

Marianne: Jeg prøvede bare at snakke lidt.

Roland: Helt sikkert.

Marianne: Jeg prøver bare at falde i snak med dig.

Roland: Nej, helt sikkert. Men. Stadigvæk.

Marianne: Ved du hvorfor det er umuligt at slikke spidsen af sine albuer? Fordi de rummer nøglen til evigt liv, og hvis man kunne slikke på dem, ville man måske kunne leve evigt. Men hvis alle gjorde det, hvis alle rent faktisk kunne slikke spidsen af deres albuer, ville der opstå kaos. For man kan ikke bare blive ved med at leve og leve og leve.

Marianne: Ved du hvorfor det er umuligt at slikke spidsen af sine albuer? Fordi de rummer nøglen til evigt liv, og hvis man kunne slikke på dem, ville man måske kunne leve evigt. Men hvis alle gjorde det, hvis alle rent faktisk kunne slikke spidsen af deres albuer, ville der opstå kaos. For man kan ikke bare blive ved med at leve og leve og leve.

Roland: Okay.

Marianne: Prøv.

Roland: Hvad?

Marianne: Dine albuer, prøv at slikke dem.

Roland: Jeg er okay.

Marianne prøver at slikke sine albuer, viser hvor svært det er.

ILT

M Er vi for unge til at tænke på det her? Til at bekymre os om alt det her? Vi plejede at gøre alt muligt. Gå i Zoologisk Have. Gå i byen.

K Det gør vi stadig.

M Hvornår?

K Hvad med i aften?

M Ikke i aften.

K På fredag

M Det bliver for hektisk på fredag.

K Onsdag

,

M Okay.

K JEG HAR SAVNET DET HER!

M HVAD?

K JEG SAGDE JEG HAR SAVNET DET HER. AT VÆRE UDE.

M AT VÆRE UDE, YEAH.

K VI ER BLEVET SÅ KEDELIGE. SIDDE DERHJEMME. FJERN SYN.

M FJERN SYN

HVAD?

K DET ER MEGET HØJT HERINDE

M JEG KAN IKKE HØRE DIG.

K DET ER FEDT.

,

ER DU KLAR TIL AT TAGE HJEM?

M Frisk luft.

K Mine fødder gør stadig ondt. Jeg plejede at elske de støvler.

M Se de lamaer der

K Alle her har en barnevogn.

I KONSTELLATIONER markerer en ændring i tekstens typografi et skift i univers. Men med hvert skift, får vi samtidig en gentagelse af den forrige scene med en lille ændring i dialogen, som hele tiden flytter stykkets handling en smule i en anden retning. I uddraget fra ILT markeres scenskift ganske enkelt ikke, dem må man selv gætte sig til ud fra dialogen.

For bedre at kunne forstå og analysere de to dramaers opbygning, vil I her blive introduceret til et dramaturgisk analyseredskab. Lektor ved Dramaturgi på Aarhus Universitet, Janek Szatkowski, opstiller tre modeller for, hvordan man kan beskrive den udvikling, det europæiske drama har gennemgået over århundreder:

1. Den Dramatiske Form
2. Den Episke Form
3. Den Simultane Form

At indfange alle stykker i verden er umuligt, siger Szatkowski, og modellerne er ikke et forsøg på at beskrive alle stykker, der nogen sinde er skrevet med blot tre overordnede modeller. Snarere ønsker han at formidle nogle generelle "regler", som kan tydeliggøre de fundamentale forskelle i struktur og strategi, den dramatiske fortælling benytter for at formidle sit indhold, og hvorledes den dramatiske konstruktion påvirker den måde, vi oplever på og fortolker det, vi ser og hører i teatret.

Den Dramatiske Form

Den dramatiske form kan dateres helt tilbage til det gamle Grækenland, hvor filosofen Aristoteles beskrev den græske tragedie og begrebet mimesis, som kort fortalt refererer til efterligningen eller imitationen af den virkelige verden i kunst og litteratur. Her er "målet" med den dramatiske fortælling at **engagere** sit publikum i historien, at få dem til at leve sig ind i det fiktive univers og dets figurer og reagere **følelsesmæssigt** på den stigende dramatiske spænding, som udfoldes i skuespillet. Drivkraften i den dramatiske form er typisk den centrale konflikt mellem hovedpersonernes forskelligartede viljer eller ønsker. En scene følger af den anden i en **kausal, lineær** fremdrift af handlingen og spændingen opstår omkring, hvordan historien udvikler sig, hvad der kommer til at ske med skuespillets hovedpersoner og hvordan den centrale konflikt vil blive løst.

Et skuespil skrevet efter den dramatiske form vil være blottet for fortæller og kor og dramatikerens vil ikke på nogen måde være synlig i skuespillets konstruktion. Dette for at sikre illusionen om skuespillets absolutte her og nu. Det betyder ikke, at dramatikerens ikke ønsker at

Aristoteles på den syv meter brede fresko i Vatikanet kaldet "Skolen i Athen", malet i 1509-1510 af den italienske maler Rafael.

formidle et budskab. Det betyder blot, at budskabet overbringes suggestivt gennem dramaets antydninger.

Den Episke Form

Den episke form er også kendt som non-aristotelisk drama. Den opstod som følge af det nye verdensperspektiv, der opstod i kraft af indflydelsesrige forskere som Karl Marx og Sigmund Freud, og kan forstås som en reaktion på et samfund, hvor individet er frarøvet simpel suverænitet. Den skærende kontrast mellem massernes arbejds- og levestandard og den akkumulerede rigdom blandt samfundets spidser, satte den blinde tro på fremskridtets fordele i et industrialiseret samfund på prøve. Lysten til at gøre op med denne skæve fordeling af goder var stigende blandt både kunstnere og befolkningen generelt.

Denne udvikling reflekteres i den episke form, som sprænger den handlingens enhed, der kendetegner den dramatiske form og erstatter den med en række på hinanden følgende enheder eller scener, som knyttes sammen af **montagens** overordnede

Bertold Brecht 1898-1956. Tysk dramatiker, instruktør og teaterteoretiker

princip. Skuespillets scener eller handlingens begivenheder følger ikke af hinanden men *efter* hinanden og det er ikke ualmindeligt, at der forekommer spring i både tid og sted i fiktionens univers. Ofte formidles handlingen af en fortæller og dramaets karakterer er ofte stereotyper og ikke af en dybdegående, psykologisk natur.

Montagens samlende princip peger tilbage på dramatikerens og på dennes syn på verden udenfor fiktionens univers. Intentionen er at konfrontere individet med fakta og tvinge publikum til at tage moralsk stilling til det som præsenteres. Teatret forvandles til et laboratorium i hvilket den menneskelige tilstand og samfundet generelt gøres til genstand for undersøgelse.

Den indlevelse som den dramatiske form tilskynder, er i direkte modstrid med den bevidste stillingtagen til skuespillets problematik, som den episke form efterstræber. Den tyske instruktør, dramatiker og teaterteoretiker Bertold

Brecht indførte begrebet Verfremdung, som er det tyske ord for fremmedgørelse, og betegner en række dramaturgiske strategier indenfor narration og iscenesættelse, som skal hindre publikums indlevelse i fiktionen. At man med den episke form forsøger at

hindre publikums indlevelse, er imidlertid ikke ensbetydende med, at skuespil skrevet efter den episke form er blottet for dramatisk spænding. Men hvor den dramatiske form skaber spænding gennem handlingen, ved at få publikum til at undre sig over *hvad* som kommer til at ske, skabes spændingen i den episke form gennem publikums undren over *hvordan* handlingen bringes fremad.

Den Simultane Form

Hvor de to foregående narrative modeller skaber spænding gennem publikums undren over handlingens *hvad* og *hvordan*, opstår den dramatiske spænding ved den simultane form simpelthen ved at modsætte sig publikums fortolkning. Dette gøres ved at anvende en narrativ strategi, der er så kompleks, at vores normale, logiske tilgang til fortolkning af det vi ser, ikke kan rumme strukturen og derfor forstyrrer oplevelsens automatik. Den dramatiske spænding opstår således i spørgsmålet om, hvilken betydning vi som publikum kan tilskrive det, vi oplever.

Den simultane form har sine rødder i et stadig mere videnskabeligt bestemt verdenssyn, hvor absolutte sandheder og idealistiske værdier drages i tvivl, kombineret med en global bevidsthed om de biologiske og menneskelige omkostninger ved den fortsatte såkaldte "blinde vækst". Udgangspunktet er fragmentering af mening og sammenhæng og formens kerne er at sætte spørgsmålstejn ved absolutte sandheder. Fiktionslagene er skyllet bort, idet fiktion og virkelighed flyder sammen i en udefinerbar al-tid, som slører grænserne mellem de forskellige virkeligheder. I stedet for vil dramatikeren, som følger en simultan form, anvende forskellige typer af associative rum, som flettes sammen på kryds og tværs, men som dog peger i forskellige retninger, og modsætter sig fortolkning og forståelse. Montageprincippet er således fraværet af en fortællingens kerne. Formålet med det simultane drama er at undersøge den måde, vi tilskriver mening til oplevelser.

Samuel Beckett 1906-1989. Irsk dramatiker, forfatter af et af de mest kendte absurde dramaer *Waiting for Godot*, som er et fint eksempel på den simultane form.

Arbejdsopgaver

Læs uddragene af ILT og KONSTELLATIONER igen, og forsøg derefter at løse følgende opgaver:

- Forsøg ved hjælp af Szatkowskis dramaturgiske modeller at analysere uddraget fra KONSTELLATIONER og/eller ILT. Kan man kategorisere stykkerne som enten den ene eller den anden dramatiske form? Hvis ja, hvilken og hvorfor? Hvis nej, hvorfor ikke?
- På hvilke punkter ligner de to tekster hinanden? Og på hvilke adskiller de sig?
- Tænk nu på ILT og/eller KONSTELLATIONER i forestillingens helhed. Hvad tror I dramatikerne hver især forsøger at fortælle publikum?
- Forsøg at give et bud på sammenhængen mellem stykkernes dramaturgi og det budskab I mener dramatikeren gerne vil fremsætte.
- Hvorledes afspejler de to skuespil deres samtid?

Ekstraopgaver med supplerende læsning og lytning til engelsk højniveau og drama.

Mary Lockhurst og Nadine Holdsworth har udgivet en bog om nutidig engelsk dramatik, *A Concise Companion to Contemporary British and Irish Drama*. Læs kapitel 11 og 12 om hvordan videnskaben optræder i scenekunsten i Storbritannien i 1990'erne og 2000'erne. Referencer til videnskab og politik i både form og indhold er ikke nyt, men ILT og KONSTELLATIONER gør det på deres egne måder. Overvej hvordan videnskab og politik optræder i de to forestillinger.

LYT til dette interview med forfatteren til KONSTELLATIONER, Nick Payne:

<http://www.theatrevoice.com/9222/nick-payne-discusses-constellations-%E2%80%93-a-play-about-quantum-multiverse-theory-love-and-honey/#.U3MvYMcu62w>

og/eller

SE dette interview med dramatiker Duncan Macmillan, som har skrevet ILT:

<http://www.youtube.com/watch?v=GMxntJZk8-s>

Diskutér i grupper eller i plenum hvordan dramatikerne hver især lader sig inspirere.

Kilder:

Janek Szatkowski, 'Dramaturgiske modeller – om dramaturgisk tekstanalyse' in Erik Exe Christoffersen, Torunn Kjølner & Janek Szatkowski, *Dramaturgisk analyse, en antologi*, Institut for Dramaturgi, Århus Universitet, Århus, 1989.

Mary Lockhurst og Nadine Holdsworth (red.), *A Concise Companion to Contemporary British and Irish Drama*, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 2008.

Politikens Nudansk Ordbog med etymologi, Politikens Forlag, København, 2001.

Interview med Nick Payne:

<http://www.theatrevoice.com/9222/nick-payne-discusses-constellations-%E2%80%93-a-play-about-quantum-multiverse-theory-love-and-honey/#.U3MvYMcu62w>

Interview med Duncan Macmillan:

<http://www.youtube.com/watch?v=GMxntJZk8-s>

Vareity's "Slanguage" Ordbog:

http://variety.com/static-pages/slanguage-dictionary/?layout=slanguage_result&slang=two-hander&page=Slanguage&display=two-hander

Filmcentralens berettermodel:

<http://filmcentralen.dk/gymnasiet/filmsprog/berettermodellen>

Kap. 2: Lille Væsen – Store Verden

Et centralt tema i både ILT og KONSTELLATIONER er det eksistentielle spørgsmål om menneskets valg og konsekvenserne af de valg. Nick Payne har brugt tanken om multiverset som udgangspunkt for både form og indhold i sit skuespil KONSTELLATIONER. Teorien er, at det univers vi befinder os i, blot er ét af mange universer som eksisterer samtidig, men hvor hvert eneste valg, vi som individer træffer eller ikke træffer, afføder et nyt univers. Med ILT tematiserer Duncan Macmillan det svære valg og de uoverskuelige konsekvenser ved at sætte børn i verden på en klode, som allerede er overbefolket. Dette kapitel vil beskæftige sig med de politiske og filosofiske aspekter af det menneskelige grundvilkår: valget.

Læs følgende to uddrag fra ILT og KONSTELLATIONER

KONSTELLATIONER

Marianne kysser Roland.

Marianne: En sideeffekt af hver eneste af de her teorier er - næsten fuldstændig tilfældigt - den mulighed at vi er en del af et Multivers.

Roland kysser Marianne.

Marianne: Ligegyldig hvor megen umage vi gør os, er der nemlig visse mikroskopiske observationer der bare ikke kan forudsiges med sikkerhed. Og en måde at forklare det på er, potentielt set, at drage den konklusion at adskillige resultater af samme proces kan sameksistere simultant.

Roland: Er du klar over at det her gør mig totalt liderlig?

Marianne: Alting, alle dine valg, alle de beslutninger du nogensinde har truffet eller har undladt at træffe eksisterer samtidigt i en uendelig stor klynge af parallelle universer i det såkaldte Kvant Multivers.

Roland: Alt?

Marianne: Alt.

Roland: Alt hvad jeg nogensinde har gjort?

Marianne: Alt hvad du nogensinde har gjort og ikke har gjort. Vi må nok hellere dæmpe os lidt, min sambo -

Roland: *Hvisker.* Men hvis alt det jeg nogensinde vil gøre allerede eksisterer, hvad er så meningen med alle -

Marianne: Tja -

Roland: Hvad er så overhovedet meningen med mine -

Marianne: Tja -

Roland: Forstår du hvad jeg siger?

Marianne: Ja, helt klart, men - Lad os antage at vores univers, lige nu, er det eneste der findes. Jeg er unik og du er unik. Hvis det var sandt, så ville der faktisk altid bare være en eneste mulighed. Men hvis der eksisterer alle mulige fremtider, så vil de valg vi træffer eller undlader at træffe afgøre, hvilken fremtid vi faktisk ender med at opleve. Forestil dig at kaste en terning seks tusind gange.

ILT

K Du indleder en samtale.

M Jeg er ikke sikker på om

K altså taler vi om det og nu sker det og jeg siger ja.

M Godt.

K godt så, prøv at hør, det er du nødt til at forstå ikk'

(...)

det' det' det' det' fucking enormt, fucking enormt, fucking formålet med selve livet, formålet, meningen, meningsløsheden, kærligheden og gruen og håbet og frygten og alting, lydstyrken på det hele skruet helt op, resten af dit liv resten af en andens liv at binde en anden til noget for evigt, herkomst, de syv et halvt tusinde generationer af menneskelig historie og jeg ved ikke engang særlig meget om mine egne bedsteforældre, for slet ikke at tale om mine oldeforældre eller eller eller eller og det er deres gener, deres genetiske halløj, helt ærligt, dem, de der døde folk der fiser omkring og tager beslutninger for det her lille, det her bittelille, men det er ikke det hele,

M Træk vejret.

K Det jeg mener er

for de bliver jo ikke ved med at være små, de vokser og bliver til folk, de bliver til voksne ligesom alle andre, de bliver til deres egne voksne mennesker, og de tænker deres egne tanker og de køber deres eget tøj og de flytter hjemmefra og de hader dig.

(...)

M Prøv og hør, lad os tage hjem og drikke noget gin og lade som om jeg aldrig har sagt noget.

K Og hvad med kloden?

M Uden is, tak

K Kloden. For du er jo bange for de samme ting som jeg er, du bekymrer dig om de samme

M gør jeg det?

K Og siger de ikke at hvis du virkelig bekymrer dig om kloden, hvis du virkelig bekymrer dig om menneskehedens fremtid, så lad være med at få børn.

M Gør de det?

K Jeg mener, egentlig siger de at hvis du virkelig bekymrer dig om kloden, så slå dig selv ihjel men jeg er

jeg mener,

(...)

M Der er brug for gode mennesker i verden.

Med alt det der sker.

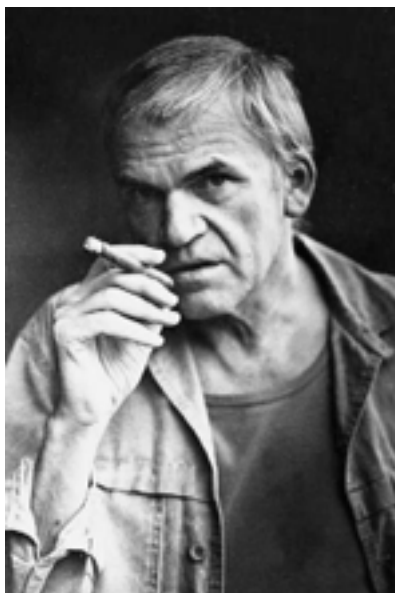
Vi kan ikke bare overlade det til de mennesker der ikke tænker, de mennesker der bare får barn efter barn uden nogensinde ordentligt at undersøge deres deres deres deres evne til at elske. Jeg mener, det er det der er galt med alting er det ik'?

Eksistensfilosofi

Livet består af valg, selv det at undlade at vælge er i realiteten også et valg. Denne tematiseringen af valget er et af omdrejningspunkterne, for det man med et lidt vidt begreb kalder for eksistensfilosofi eller eksistentialisme. Betegnelsen eksistensfilosofi dækker over forskellige, indbyrdes ofte modstridende udgangspunkter, og flere filosofiske retninger indeholder eksistensfilosofiske elementer, uden dog at blive kategoriseret eksistensfilosofi. Fælles for eksistensfilosofferne er dog, at fokus er på menneskets måde at være på – i modsætning til for eksempel erkendelsesteorien, som har at gøre med, hvad vi kan erkende, og denne erkendelses natur og grænser. Som mennesker er vi i udgangspunktet frie i kraft af vor bevidsthed og vor forholden os til

os selv som mennesker i verden. Det vil sige, at vi er frie til at vælge, hvordan vi vil forholde os til denne verden. En af de centrale skikkelser indenfor eksistensfilosofien – den danske filosof og teolog, Søren Kierkegaard (1813-1855) – inddeler den menneskelige tilværelse i tre overordnede stadier man kan leve indenfor. De tre stadier er hierarkisk inddelte med æstetikerens nederst på rangstigen, etikeren i midten og det religiøse menneske som det moralsk mest fuldkomne menneske. Kierkegaard er, som repræsentant for den klassiske eksistensfilosofi, ude i en undersøgelse af forudsætningerne for og – måske især – konsekvenserne af en bestemt måde at leve på. En anden kendt eksistensfilosof, franskmanden Jean Paul Sartre (1905-1980), fremførte at mennesket skaber sig selv gennem sine valg. I modsætning til Kierkegaards religiøse eksistensfilosofi, var Sartre af den overbevisning, at der ingen gudsskabt plan eller menneskenatur findes. At forsøge at fraskrive sig ansvaret for sine handlinger med henvisning til de vilkår man lever under, er i Sartres optik ikke holdbart – uanset hvilken situation man står overfor, så er man altid konfronteret med et valg. Mennesket er dømt til frihed, og derfor til angst. Tilværelsen er i sit udgangspunkt meningsløs, og absurditeten i denne situation må overvindes gennem engagement i et fællesskab.

Tilværelsens Ulidelige Lethed

Milan Kundera født 1929 i Brno, Tjekkiet.

Også i skønlitteraturen findes der eksempler på moderne klassikere, der har valget som hovedtema. Et af de måske mest prominente er den tjekkiske forfatter Milan Kundera, som har skrevet *Tilværelsens ulidelige lethed*. De første to kapitler omhandler det Kundera betegner som "den evige genkomst" – den forestilling, at alt hvad vi som mennesker oplever i løbet af vore liv, er sket før, og bliver ved at ske om og om igen. Kundera giver et eksempel: den franske revolution. Fordi den kun har fundet sted én gang, er den indspundet i romantiske forestillinger og de blodige begivenheder er reduceret til ord, teorier og diskussioner. Skulle revolutionslederen Robespierre og co. derimod vende tilbage igen og igen og hugge franske hoveder af, ville det være en anden sag. Kundera skriver:

“Hvis hvert sekund af vort liv skal gentages et uendeligt antal gange, er vi naglet til korset. En sådan forestilling er frygtelig. I en verden af evig tilbagevenden ligger der over enhver bevægelse en tyngde af uudholdeligt ansvar” Til sammenligning er et liv som kun leves en gang let. Lethed kontra tyngde. Det lette liv er ubekymret, valgene ubetydelige, men er at sammenligne med en skygge, når det er slut, er det borte, som om det aldrig har eksisteret. Det tunge liv forekommer ubærligt, men har dog vægt, mening, indflydelse på verden.

Arbejdsopgaver

Læs uddragene fra ILT og KONSTELLATIONER igen. Diskutér i grupper eller i plenum:

- Marianne forklarer i KONSTELLATIONER, at hvis teorien om multiverset er sand, så er alt sket før og vil ske igen. Alle valg Roland har truffet eller undladt at træffe, resulterer i et univers, som eksisterer allerede. Marianne undlader at svare på Roland's spørgsmål: “Hvis alt det jeg nogensinde vil gøre, allerede eksisterer, hvad er så meningen med mine valg?”. Diskuter meningen med valg/ikke valg ud fra multivers-teorien.
- Hvad foretrækker I, et *multivers* eller et *univers*? Og hvorfor?
- Mener I, som Sartre, at der altid er et valg, uanset hvilken situation man står overfor? Hvorfor/hvorfor ikke?

Eksistensfilosofi og geopolitik

I ILT står det unge par overfor beslutningen om at få et barn. Deres tvivl handler blandt andet om, hvorvidt det er godt eller skidt for kloden at vælge at få børn. At det er svært at afgøre, hvorvidt det er godt eller skidt, kan ses ud af den politiske debat dels omkring klima og global opvarmning, dels omkring det faldende fødselstal i Danmark. Læs for eksempel denne artikel:

<http://www.b.dk/politiko/politikere-vil-have-det-danske-foedselstal-op>

Første artikel handler om, hvordan politikere tilskynder befolkningen til at få flere børn, fordi det kan være et samfundspolitisk og -økonomisk problem, hvis vi om nogle år har langt flere ældre borgere på pension end yngre folk i den arbejdsdygtige alder. Ifølge politikerne, skal vi altså skynde os at få nogle børn. Men klimadebatten siger det stik modsatte. Som K når frem til i uddraget fra ILT, så skal man ikke få børn, hvis man bekymrer sig om kloden – deres CO2-fodspor er simpelthen for stort. Det illustrerer det svære udgangspunkt for det lille væsen i den store verden ganske godt. Jeg er så

lille, hvordan skal jeg nogensinde kunne gøre en forskel? Min lethed kan ikke bevæge verdens tyngde. Nick Payne, som har skrevet KONSTELLATIONER, bekymrer sig også for kloden. I et interview med The Guardian udtaler han: "Climate change is going to destroy the planet, yet I can understand why it's not an issue (...) If something I do now won't have an impact for 50 years, the problem just is not immediate enough for people to feel they ought to act. I think we're all doomed.¹"

At det kan være svært at få folk til at tage klimaproblemerne alvorligt, kan man bl.a. læse her:

<http://videnskab.dk/miljo-naturvidenskab/klimadebat-forhindrer-os-i-handle>

og her:

<https://www.mm.dk/klimadebat-doeve-oeren>

Det er dystre udsigter, Nick Payne ridser op i sit interview. Hvad kan man gøre for at få folk til at handle nu, så vi undgår katastrofen? Det er både et filosofisk og et samfundspolitisk spørgsmål. Og det er udgangspunktet for følgende arbejdsspørgsmål.

Arbejdsopgaver

- Diskuter i grupper eller i plenum hvordan man griber de modstridende problematikker omkring faldende fødselstal og den globale opvarmning an.
- Hovedpersonerne i ILT, K og M, er glimrende eksempler på, hvordan det kan være svært som individ at forholde sig til et meget stort og uoverskueligt system. Og Nick Payne, som har skrevet KONSTELLATIONER, og artiklerne fra videnskab.dk og Mandag Morgen er gode eksempler på, hvordan det kan være svært at overbevise individet om, at deres valg har konsekvenser og få dem til at vælge anderledes. Hvordan kan man nå ud til den brede befolkning og overbevise dem om at begynde at handle og vælge bevidst omkring klimaet?
- Kan man lægge ansvaret for klimaforandringerne over på ufødte børn og unge par der bare gerne vil være forældre, som M og K i ILT?

¹ Citat Nick Payne i et interview med The Guardian: <http://www.theguardian.com/stage/2012/nov/02/nick-payne-playwright-constellations>

Kilder

Poul Lübcke (red.), *Politikens Filosofi Leksikon*, Forlaget Politiken, 2005.

Milan Kundera, *Tilværelsens Ulidelige Lethed*, Gyldendal Paperbacks, 1988.

Lisbeth Quass, *Politikere vil have det danske fødselstal op*, Berlingske Nyhedsbureau, 6. oktober 2013: <http://www.b.dk/politiko/politikere-vil-have-det-danske-foedselstal-op>

Line Emilie Fedders, *Klimadebatten forhindrer os i at handle*, videnskab.dk, 18. marts 2011: <http://videnskab.dk/miljo-naturvidenskab/klimadebat-forhindrer-os-i-handle>

Bjarke Wiegand, *Klimadebat for døde øren*, Mandag Morgen, 2. oktober 2013: <https://www.mm.dk/klimadebat-doeve-oeren>

Maddy Costa, *Playwright Nick Payne: master of the multiverse*, The Guardian, 2. november 2012: <http://www.theguardian.com/stage/2012/nov/02/nick-payne-playwright-constellations>

Kapitel 3: Det største tab

Sidste kapitel beskæftiger sig med det største tab, man som menneske kan lide: tabet af en elsket. I KONSTELLATIONER bliver Marianne dødeligt syg – i nogle universer overlever hun, i nogle dør hun, og vi følger hende i stadierne på vej mod døden. M og K mister et barn og mister også hinanden i processen. Ud over sorg bevirker sådanne tab ofte også tanker om skyld og skam. Men hvornår bliver sorgen så stor og voldsom, at man kan tale om, at den bliver til en sygdom? Og hvordan kan man bearbejde sin sorg på en god måde?

Sorg

Ifølge Gads Psykologi Leksikon svarer det ældre danske udtryk 'sorrig' til 'bekymring' og betegner den tilstand hvor man bekymrer sig for den afdøde og for sig selv.

Sorgen kan opfattes som "et katastrofisk sammenbrud af normalitet (krise) og som den naturlige måde at forholde sig til de fundamentale, men ikke altid manifeste, livsvilkår på: at mennesker kan få og får betydning i andres liv og livshistorie, men uden at kunne besiddes eller tages for givet."

(Gads Psykologi Leksikon, 2004)

Syddansk Universitets temasider om sorg opstiller følgende reaktioner som "almindelige sorgreaktioner":

Følelsesmæssige (affektive):

Depression,
fortvivelse,
modløshed
Angst, frygt, skræk
Skyld,
selvanklagelser
Vrede, fjendtlighed,
irritabilitet
Ensomhed
Længsel – "at
fortæres af længsel"

Tankemæssige (kognitive):

Optagethed af
tanker om afdøde
(grublen)
Mindsket selvværd
Selvbebrejdelse
Hjælpeløshed,
håbløshed
Oplevelse af
uvirkelighed
Hukommelses- og
koncentrationsproblemer

Adfærdsmæssige:

Agitation,
anspændthed,
rastløshed
Træthed,
overaktivitet
Søgeadfærd
Gråd, hulk, råb
Social
tilbagetrækning

Kropslige (somatiske):

Tab af appetit
Søvnforstyrrelser
Tab af energi,
udmattelse
Somatiske klager
Fysiske klager
lignende afdødes
Modtagelighed/
sårbarhed over for
sygdom

Kilde: Syddansk
Universitets
Temasider.

Sorgen forårsages af tabet, men det behøver ikke kun handle om tabet af en elsket, det kan også være tabet af førlighed, bolig, drømme og andre ting. Sorg er ofte tabubelagt, og sørgende

beskriver det ofte som svært at forholde sig til andre mennesker, mens de er i sorg, især hvis tabet ikke gælder en nærtstående.

Man skelner mellem de almindelige sorgreaktioner, og det der hedder kompliceret sorg, som ofte involverer andre psykiske lidelser som Posttraumatisk Stress Syndrom (PTSD) og depression. Sådanne følgelidelser må først behandles, før man kan tage fat på den egentlig sorgbearbejdelse. Symptomer på kompliceret sorg kan være følgende:

Depression

Depression er delt op i tre grupper af symptomer

1. Følesemæssige (emotionelle): Sænket stemningsleje, tristhed, tomhed, nedsat glæde, fravær eller forfladigelse af følelser. Hos børn kan stemningslejet være irriterende.
2. Tankemæssige (kognitive): Negative tanker og forventninger, negativt selvbillede, selvbebrejdelser, urimelig skyldfølelse, koncentrations- og/eller tankebesvær, ubeslutsomhed, manglende eller reduceret interesse, tanker om døden, selvmordstanker.
3. Kropslige (somatiske): Nedsat energi eller øget træthed, søvnforstyrrelser, appetit og/eller vægtændring, kropslig uro (agitation) eller hæmning.

Depression kan være svært funktionsnedsættende og forringe livskvaliteten betydeligt.

Man har fundet forskelle mellem den måde depression fremtræder hos mænd og kvinder (jf. Per Torpdahl, Center for Gerontopsykologi):

Vedvarende sorgforstyrrelse

1. har mistet en elsket person og oplever mere end 6 af følgende symptomer
2. Separations angst: Har gennem den sidste måned oplevet en alfortærende længsel efter den person man har mistet, haft intense følelser af følelsesmæssig smerte, bedrøvelse eller jag af sorg relateret til det forhold man har mistet, ofte forsøgt at undgå påmindelser om at den person man har mistet er borte, følt sig lammet, chokeret eller fortumlet af dit tab)
3. Kognitive, emotionelle og adfærdsmæssige symptomer: Den efterladte oplever forvirring over sin rolle i livet eller en reduceret selvoplevelse (f.eks. en oplevelse af at en del af en selv er død), har problemer med at acceptere tabet, finder det svært at have tillid til andre er bitter over sit tab, føler at det at komme videre (f.eks. at få nye venner eller interesser) ville være svært nu, føler sig følelsesmæssigt lammet eller følelsesløs, føler at livet er utilfredsstillende, tomt eller meningsløst siden tabet.

Symptomerne skal have varet i mindst 6 måneder og have medført en betydelig reduktion i din sociale, arbejdsmæssige eller anden vigtige funktionsområder (f.eks. hjemlige gøremål)

Læs nu følgende uddrag af KONSTELLATIONER og ILT:

ILT

K Vi burde være glade. Det er en lettelse, det er, det er, det er det, det er det, vi burde tage en dyb indånding og udstøde et kæmpe tak-fucking-skæbne-suk fordi vi ikke kommer til at bidrage til noget af det, vi kommer ikke til at bidrage med endnu et fortabt menneske til denne her overfyldte lille verden så godt gået. Lad os åbne noget champagne. Lad os flyve et eller andet sted hen. Bruge vores penge på os selv før den globale økonomi fuldstændigt imploderer. Når oprøret begynder så lad os gå med i det. Lad os smadre noget. Sætte ild på noget. Hvis vi ser en elektrisk bil med et barn-i-bilen-klistermærke så kører vi op i røven på dem og tvinger dem af vejen de forpulede hyklere. Den skade de gør.

,

Jeg er så ked af det.

,

M Sov lidt.

,

Jeg er lige her.

Jeg hørte du stod op, må jeg sidde lidt hos dig?

Du faldt i søvn. Jeg bar dig herind.

Godnat.

Godmorgen.

Godnat.

Jeg laver noget te.

Vi ses efter arbejde.

Har du siddet der hele dagen?

Det er ved at blive mørkt.

Det er ved at blive lyst.

Kom med i seng.

Du faldt i søvn.

Da jeg vågnede var du gået.

Du har ikke sagt et ord til mig i flere dage.

,

Lille skat.

,

Vi er nødt til at komme videre.

K Vil du ikke godt la' vær'.

M Det føles som om du straffer mig.

K Det gør jeg ikke.

M Du er vred på mig-

K Nej. Nej det er, jeg ikke, jeg er

jo. Okay det må jeg vel være så. Jeg er vred på det her. Det her

alting. Jeg hader det.

M Vi kan prøve igen.

K Nej.

Jeg kan ikke bære det.

Undskyld.

Sådan er det.

KONSTELLATIONER

Roland: Hvad sagde de til dig, hvad sagde -

Marianne: Jeg ved - jeg ved det ikke. Jeg kan ikke huske det. De gav mig nogle brochurer. Jeg mener, helt ærligt, hvorfor helvede er det så vigtigt for dig hvad der sker med de andre to tredjedele?

Roland: Hvorfor det er vigtigt?

Marianne: Ja.

Roland: Det er vigtigt fordi jeg formoder, at vi ikke ved hvilken tredjedel du tilhører?

Marianne: Hvorfor råber du ad mig - jeg har jo lige sagt, at -

Roland: Det gør jeg heller ikke -

Marianne: Jo du gør, du råber ad mig. Du er vred på mig fordi jeg ikke kan huske alle de der tal - jeg mener kan det ikke være pisse lige meget -

Roland: Okay.

Marianne: Nu går jeg ovenpå og henter min skide håndtaske og så kan du gennemtrawle hele den skide syndflod af brochurer, hvis de er så skide hamrende vigtige for dig -

Roland: Okay. Okay. Undskyld. Undskyld. Sagde de noget om behandlingsmuligheder?

Marianne: Han sagde de kan operere. Forsøge at fjerne den, fjerne så meget de kan. Så snakkede de om strålebehandling, men hvis jeg ikke er stærk nok til strålerne, så snakker de om kemo. En ordentlig røvfuld kemo. Det er her foran.

Roland: Foran?

Marianne: Det er hele pandelappen.

Roland: Jeg ved ikke hvad det betyder.

Marianne: Han sagde jeg måske fik problemer med at finde ord. Med at finde de rigtige ord. Han sagde, at jeg nok ville få anfald.

Roland: Åh nej.

Marianne: Det er lindrende. Palliativt. Hvad de end gør. Det er ikke - De kan ikke.

Roland: Okay.

Marianne: De sagde det er slut.

Roland: Okay.

Marianne: Det er slut nu, sagde de.

Roland: Okay. Okay.

Marianne: Hvorfor sætter du dig ikke ned?

Roland: Jeg for brug for at sidde ned, eller hvad?

Marianne: Måske. Altså. Nej, det er okay at stå op.

Roland: Jeg ville være gået med dig hvis du havde bedt mig om det, det ved du godt.

Marianne: Det ved jeg godt.

Roland: Jeg ville have aflyst -

Marianne: Jeg ved det. Jeg ville gerne gøre det alene.

Roland: Jeg er faktisk lidt vred, Mary -

Marianne: Vred?

Roland: Jeg siger det bare så du ved det.

Marianne: Du er vred?

Roland: Jeg siger det bare så du ved det for jeg har ikke lyst til at skændes.

Marianne: Det er fandme godt at høre.

Roland: Okay.

Marianne: Jeg er virkelig ked af at du gik glip af den fede oplevelse det var at modtage resultaterne af min biopsi, Roland.

Roland: Okay.

Marianne: Men du må meget undskylde at jeg ikke havde lyst til at have en hel skare af tilskuere på.

Roland: Okay! Helt ærligt. Jeg siger det bare for ikke at brænde inde med det, fordi jeg har lyst til at være så ærlig overfor dig som muligt. Fordi jeg ikke ved hvad det er du skal til at fortælle mig, men da det tydeligvis er dårlige nyheder vil jeg gerne kunne lytte i stedet for at tænke; gad vide hvordan hun reagerede da hun fik det at vide?

Marianne: Jeg -

Roland: Gad vide hvorfor hun ikke ringede til mig med det samme?

Marianne: Jeg vidste at du var -

Roland: For jeg ville have smidt ligegyldig hvad jeg havde i hænderne og gad vide om hun ved det?

De to skuespil behandler emnet sorg på hver deres måde, og karakterernes reaktion på sorgen er forskellig. Forsøg, med udgangspunkt i følgende arbejdsopgaver, at behandle M og K's historie fra ILT og Marianne og Rolands historie fra KONSTELLATIONER som et case-studie i sorgbearbejdelse:

Arbejdsopgaver

- Hvordan har Duncan Macmillan med ILT visualiseret K og M's sindstilstand efter de har mistet deres ufødte barn?
- K reagerer voldsomt på den spontane abort. Ville I kategorisere hendes sorgreaktion som en kompliceret sorgreaktion? Hvis ja, hvorfor? Hvis nej, hvorfor ikke?
- Kunne K og M have gjort noget for at undgå et brud med hinanden, som følge af aborten?
- I KONSTELLATIONER er Marianne i nogle universer ramt af en potentielt dødelig sygdom. Hvordan kan man tackle sådan et forløb? Som syg? Som pårørende?
- Marianne tumler med tanken om aktiv dødshjælp også kaldet eutanasi. Det er kun tilladt få steder i verden. Hvad mener I om aktiv dødshjælp? Bør man kunne modtage aktiv dødshjælp som kronisk, uhelbredeligt, dødeligt syg?

Forslag til supplerende arbejdsopgaver og læsning:

Læs Kristine Albinus Graugaard's speciale, *Forskellen mellem kompliceret sorg og depression*, kapitel 4, og diskuter på denne baggrund forskellen mellem kompliceret sorg og depression. Diskuter også de to case-studies i dette perspektiv.

Kilder:

Gads Psykologi Leksikon, Gads Forlag, 2005.

Syddansk Universitets temasider om sorg:

http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/Institut_psykologi/Forskning/Forskningsgrupper/Videnscenter_for_Psykotraumatologi/Temasider/Sorg

Kristine Albinus Graugaard, *Forskellen mellem kompliceret sorg og depression*, Aarhus Universitet, 2010.

Jesper Mogensen, *Hvis sorg bliver til en diagnose*, Psykolog Nyt nr. 1, 2011. S.6-11. Kan findes online her:

http://www.bornungesorg.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/Artikler/Debatartikel.pdf